

ہزار سال نثر پارسی

کریم کشاورز

کتاب اول

چاپ ہشتم

سرشناسه	کشاورز، کریم، ۱۳۷۹ - ۱۳۶۵
عنوان و نام پدیدآور	هزار سال نثر پارسی / کریم کشاورز
مشخصات نشر	تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۴
مشخصات ظاهری	ج. ۳
شابک	(دوره) ۹۷۸-۶۰۰-۱۲۱-۰۰۳-۷ (ج ۱) ۹۷۸-۶۰۰-۱۲۱-۰۰۰-۶
یادداشت	چاپ قبلی: سازمان کتاب‌های جیبی، ۱۳۴۵، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، ۱۳۷۱
یادداشت	ج. ۱-۳ (چاپ هشتم: ۱۳۹۵) (فیبا)
موضوع	نثر فارسی -- مجموعه‌ها
شناسه افزوده	شرکت انتشارات علمی و فرهنگی
رده‌بندی کنگره	۱۳۸۴ ۴ ۲ ک۵ / ک۵ PIR ۲۲۵۳
رده‌بندی دیویی	۸۸/۸۰۰۸ ف۸
شماره کتابشناسی ملی	۳۵۵۸۵۱۱

هزار سال نثر پارسی (کتاب اول)

نویسنده: کریم کشاورز

چاپ نخست: ۱۳۴۵

چاپ هشتم (با اضافات و الحاقات): ۱۳۹۵

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

حروفچینی و آماده‌سازی: انتشارات علمی و فرهنگی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشر علمی و فرهنگی کتیبه

حق چاپ محفوظ است.

انتشارات
علمی و فرهنگی

اداره مرکزی و مرکز پخش: خیابان نلسون ماندلا (افریقا)، چهارراه حقانی (جهان کودک)، کوچه کمان، پلاک ۲۵؛

کدپستی: ۱۵۱۸۷۳۶۳۱۳؛ صندوق پستی: ۹۶۴۷ - ۱۵۸۷۵؛ تلفن اداره مرکزی: ۷۰ - ۸۸۷۷۴۵۶۹؛

فکس: ۸۸۷۷۴۵۷۲؛ تلفن مرکز پخش: ۲۹ - ۸۸۶۶۵۷۲۸؛ تلفکس: ۴۵ - ۸۸۶۷۷۵۴۴؛

www.elmifarhangi.ir info@elmifarhangi.ir

آدرس اینترنتی:

www.ketabgostarco.com info@ketabgostarco.com

فروشگاه یک: خیابان انقلاب، روبه‌روی در اصلی دانشگاه تهران؛ تلفن: ۱۶ - ۶۶۹۶۳۸۱۵ و ۶۶۴۰۰۷۸۶

فروشگاه دو: میدان هفت‌تیر، خیابان کریمخان زند، بین قائم مقام فراهانی و خردمند، پلاک ۱۳؛ تلفن: ۷ - ۸۸۳۳۸۰۶

فروشگاه سه: بزرگراه شهید حقانی، بعد از ایستگاه مترو حقانی، خروجی کتابخانه ملی، کتابخانه ملی (نمایشگاه و فروشگاه دائمی کتاب)

فروشگاه چهار: خیابان کارگر شمالی، روبه‌روی پارک لاله، نبش کوچه ستاره، نمایشگاه و فروشگاه محصولات

فرهنگی سازمان تأمین اجتماعی، پلاک ۱

کتاب اول

منتخب آثار استادان نثرپارسی در قرنهای

چهارم تا ششم هجری

۵	سر سخن
۴۲	مقدمه شاهنامه ابو منصور
۵۵	الابنیه عن حقایق الادویه-هروی
۶۳	ترجمه تفسیر طبری
۹۷	ترجمه تاریخ طبری (تاریخ بلعمی)
۱۳۷	حدود العالم «من المشرق الى المغرب»
۱۵۲	کشف المحجوب سجستانی
۱۶۷	اخبار خوارزم-ابوریحان بیرونی
۱۷۹	معراجنامه-ابن سینا
۱۹۸	سفرنامه-ناصر خسرو علوی
۲۲۵	زین الاخبار-گردیزی
۲۵۹	کشف المحجوب هجویری
۲۷۵	تاریخ سیستان
۳۰۷	تاریخ بیهقی
۴۱۱	مناجات و مقالات
۴۲۲	قابوسنامه
۴۴۲	نوروزنامه

۴۵۸

۴۹۵

۵۲۰

۵۲۶

۵۳۸

۵۴۶

سیاستنامه

کیمیای سعادت

اسکندرنامه

فارسنامه ابن بلخی

مجمل التواریخ والقصص

تاریخ بخارا

الحاقت و یادداشتها

۵۵۷

ترجمة السواد الاعظم

صخره سخن

در جهان بیش از دوهزاروپانصد زبان وجود دارد، که از روی همانندی دستوری و لغوی به گروههای چند تقسیم میگردد. مانند: گروه زبانهای هند و اروپائی، سامی، آلتائی (که ترکی و مغولی جزو آن است)، اورالی، زبانهای کهن آسیائی، چینی و تبتی، مالایائی، پولینزی و غیره. (۱)

(۱) متداولترین زبانهای جهان (آمار سال ۱۹۷۴):

زبان چینی که ربع جمعیت کره زمین یعنی ۶۲۸ میلیون نفر بدان سخن میگویند.

زبان انگلیسی	۳۴۵	میلیون نفر
زبانهای هندی و اردو	۲۵۶	» »
زبان روسی	۲۲۰	» »
» اسپانیایی	۲۰۲	» »
» آلمانی	۱۲۰	» »
» عربی	۱۱۷	» »
» بنگالی	۱۱۶	» »
» پرتغالی	۱۱۶	» »
» ژاپونی	۱۰۸	» »
» اندونزی	۹۰	» »
» فرانسه	۸۵	» »
» ایتالیایی	۶۰	» »
» اوکراینی	۴۱	» »
زبانهای ایرانی	۳۲ / ۲	» »
و غیره		

گروه زبانهای هند و اروپائی بیش از دیگر گروهها مورد پژوهش قرار گرفته است. زبانهایی که جزو این گروه شمرده میشوند عبارتند از: زبانهای کنونی هندی (یا هند و آریائی، یعنی: هندی مطلق، اردو، پنجابی، بنگالی، آسامی، گجراتی، هاراتی، سنندی)، و ایرانی (فارسی، پشتو، آسی، کردی، بلوچی و غیره) و ارمنی و یونانی و آلبانی و اسلاوی (یعنی روسی و اوکراینی و بلاروسی و لهستانی و چکی و اسلواکی و بلغاری و صربی و اسلوان و غیره) و زبانهای بالتیکی (لتونی و لاتوی) و ژرمنی (انگلیسی و آلمانی و هلندی و فلانندی و سوئدی و دانمارکی و نروژی و ایسلندی و غیره) و سلتی (ایرلندی و اسکاتلندی) و زبانهای رمان (فرانسوی و پروانسال و اسپانیائی و کاتالان و پرتغالی و ایتالیائی و رومانی و مولداوی) و بسیاری زبانهای مرده، مانند اوستائی و فارسی باستانی و سانسکریت و لاتینی و یونانی باستانی و غیره.

واژه «هند و اروپائی» را جمعی از دانشمندان ساخته‌اند تا گروهی از زبانها را - که با یکدیگر خویشاوندند و بازماندگان یک نیای مشترک میباشند (که اثر مستقیمی از آن بجا نمانده است) - بنامی نسبتاً مناسب خوانده باشند.

با این نامگذاری مخالفت‌هایی نیز بعمل آمده است، ولی فعلاً همگان برای آسانی بیان مفهوم بالا، آنرا بکار میبرند.

وجود نیای مشترک زبانهای هند و اروپائی ممکن است با یکنوع خویشاوندی قومی ملازمه داشته باشد ولی این قاعده استثناهایی نیز دارد - که در برخی موردها قاعده را بی اثر میکند. مثلاً جمله آریائی زبانان هند و ایرانی به شبه قاره هندوستان و فلات ایران، در حدود چهار هزار سال پیش، صورت گرفت و ایشان جانشین ساکنان بومی و اصلی این دو سرزمین گشتند. ولی شکی نیست که از لحاظ

نژاد و زبان و فرهنگ با بومیان امتزاج یافتند.

مثل دیگر از تاریخ قرنهای اخیر، افراد ایل «هزاره» در افغانستان از بازماندگان قبیله‌های مغول میباشند که در شمار لشکریان چنگیزخان افغانستان را مسخر کرده، باشند. آنجا گشتند. بگفته «بابر» بخشی از اینان که در کوهستانهای مغرب کابل میزیستند بزبان مغولی یعنی زبان مادری خویش سخن میگفتند. حتی در نیمه اول قرن نوزدهم میلادی نیز زبان مغولی در بعضی از نواحی افغانستان متداول بوده است. ولی اکنون آن ایل زبان مغولان را از یاد برده بفارسی سخن میگوید.

کلیمیان ایران را هم میتوان ذکر کرد که فارسی زبان مادریشان شده است و فهم عبری برای ایشان دشوار است.

دو مثل بالا که از میان موارد بسیار ذکر شده است. میرسانند که همانندی زبان نمیتواند دلیل همانندی نژادی باشد. باضافه فقط اندکی بیش از يك صدم مدت تاریخ آدمیزادگان مکتوب است و از نود و نه صدم دیگر که بی شك با مهاجرتها، جنگها، نابودی اقوام و قبایل و اختلاط زبانها و نژادها و فرهنگها و حتی دگرگونی ظاهر افراد توأم بوده است اطلاع مهمی در دست نیست. اگر این حقیقت را در نظر گیریم در خواهیم یافت که بر پایه پاکی نژاد و زبان فرضیه ساختن تاجچه اندازه بی پایه است.

باری، بتقریب از هر ۷۵ نفر ساکنان جهان امروز يك نفر یکی از زبانها و لهجه‌های ایرانی ادای مقصود مینماید.

ولی با اینحال عوامل گوناگون تاریخی سبب شده است که فارسی در میان زبانهای هند و اروپائی مقامی والاتر از آنچه شمار متکلمان بآن اجازه میدهد دارا باشد.

مردم ایرانی زبان از عهد باستان در آسیای میانه و سرزمینهای پیرامون آن - خطه‌ای که بوسیله دو رود بزرگ آمودریا و سیردریا سیراب میشود، میزیستند. قبایل آریائی - یعنی مردمانی که «اوستا» - باستانی‌ترین اثر ما ایرانی زبانان - و «ریگ-ودا» قدیمترین کتاب هندیان را پدید آوردند، آثار اقامت ایشان از دو هزار سال پیش از میلاد در آسیای میانه دیده شده است. «ریگ-ودا» یا سرودهای (آریائی) باستانی هندی زبانان در حدود یک هزار و پانصد سال پیش از میلاد بوجود آمد و «اوستا» کهن‌ترین کتابی که بزبان ایرانی وجود دارد - دیرتر بدون گشت. ولی دانشمندان بر اثر پژوهش کهن‌ترین بخشهای «ودا» و «اوستا» باین نتیجه رسیدند که نیاگان مردمی که «ودا» و «اوستا» را آفریدند در سرزمین واحدی میزیستند و بلهجه‌های آریائی خویشاوند سخن میگفتند و در این دو اثر موضوعهای مشترك حماسی بچشم میخورد باضافه از لحاظ ریشه لغتها و قاعده‌های دستور ونحو و ویژگیهای صوتی و غیره نیز همانندیهایی میان زبان اوستا و زبان «ودا-سانسکریت» وجود دارد. ولی از دوران اشتراك زبان و وحدت ارضی قومهای آریائی هیچ اثر کتبی در دست نیست. تاریخ مکتوب وجود هندی زبانان را در دره سند و ایرانیان را در فلات ایران و آسیای میانه نشان میدهد. این دو گروه آریائی بر اثر پیکار با بومیان این دو بوم و نابود ساختن بخشی و مستحیل کردن بخشی دیگر از آنان در خویشتن، در این دو ناحیه مستقر گشتند و گمان - نزدیک به یقین - میرود که مغلوبان در زبان و نژاد ایشان اثر گذاشته باشند.

بطوریکه پیشتر گفته شد دوران اشتراك زبان و وحدت ارضی آریایی زبانان «هند و ایرانی» مربوط باواخر هزاره سوم و آغاز هزاره دوم پیش از میلاد میباشد و زبانهای ایرانی تقریباً در آغاز هزاره

دوم پیش از میلاد چون گروه مستقلی از هند آریائی جدا شد. رسم است که تاریخ زبانهای ایرانی را به سه دوره تقسیم کنند.

۱- **دوران زبان ایرانی باستان** (از تاریخ انشعاب زبانهای ایرانی از مجموع آریائی یعنی بتقریب از آغاز هزاره دوم پیش از میلاد تا قرن چهارم و سوم پیش از میلاد)

۲- **دوران زبان ایرانی متوسط** (از قرن چهارم و سوم پیش از میلاد تا قرن هشتم و نهم بعد از میلاد)

۳- **دوران زبان ایرانی نوین** از قرن هشتم و نهم میلادی تا عصر کنونی (یعنی از هزار سال پیش تاکنون) این تقسیم قراردادی است و حد و مرز چشم‌گیری میان این دوره‌ها وجود ندارد.

زبان پدیده‌ایست که مانند دیگر پدیده‌ها دائماً در معرض دگرگونی میباشد ولی تغییر زبان بتدریج و به تأنی صورت میگیرد و عاملهای گوناگون - چون لشکرکشیها و جنگها و کشورگشائیها و هجوم اقوام و غیره - که در گذشته دور بمراتب بیش از قرنهای اخیر وقوع می‌یافت - و از همه بالاتر ترقی علوم و فنون، در زبان مردم - در ذخیره لغوی زبان و حتی در قاعده‌های دستوری - (که کمندتر تغییر میکنند) مؤثر میباشد.

تقسیم زبان فارسی نیز بدوره‌های سه‌گانه مصنوعی و قراردادیست. و بطور کلی مربوط بخط است نه اصل زبان مردم. زیرا که مردم هرگز از سخن گفتن باز نایستادند و تغییراتی که در زبان پدید آمد بسیار کند بود. چنین نبود که مردم بامدادی برخاسته بجای زبان فارسی قدیم به پهلوی سخن گفته و یا صبح روز دیگری به دری گفتگو کرده باشند. زبان از تحولات شدیدی که ویژه دیگر پدیده‌ها است برکنار میباشد.

هزار سال تشریح‌پرسی مجموعه‌ای از منتخبات برجسته تشریح‌پرسی
است که جریان تکامل هزارساله تشریح‌پرسی را برای مخاطبان روشن
می‌سازد.

آغاز هرمدخل با چکیده‌ای از یکی از متون آثار فارسی از نظر
خوانندگان می‌گذرد و سپس به شرح بخشی از آن اثر به ضمیمه
لغات آن می‌پردازد.

انتشارات علمی و فرهنگی

ISBN: 978-600-121-003-7 (set)

ISBN: 978-600-121-000-6 (vol.1)

9 786001 210006

قیمت دوره: ۶۰۰۰۰۰ ریال

